

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ Ι (ΨΧ11)

ΚΑΤΕΡΙΝΑ ΓΚΑΡΗ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ
e-class: PSYCH440

ΑΚΑΔ. ΕΤΟΣ 2024-2025

Δύο αντίθετες μορφές αιτιακής απόδοσης

Ενδογενής/προδιαθεσιακή ≠ Εξωγενής/ περιπτωσιακή

- Ως παρατηρητές των άλλων ακολουθούμε συνήθως την ενδογενή αιτιακή απόδοση.

Δηλ. χρησιμοποιούμε εσωτερικά χαρακτηριστικά των άλλων για να αιτιολογήσουμε και να κατανοήσουμε τις συμπεριφορές τους.

- Ως συμμετέχοντες - αυτουργοί μιας συμπεριφοράς του εαυτού μας ακολουθούμε την εξωγενή αιτιακή απόδοση.

Δηλ. χρησιμοποιούμε εξωτερικά χαρακτηριστικά που αφορούν στο περιβάλλον και σε παράγοντες που δεν βρίσκονται στο δικό μας έλεγχο, για να αιτιολογήσουμε τις δικές μας συμπεριφορές.

Ειδικά ως αυτουργοί:

- Σε συνθήκη επιτυχίας, προβαίνουμε σε εσωγενή απόδοση, δηλαδή χρησιμοποιούμε ενδογενείς αιτίες για να ερμηνεύσουμε την επιτυχία μας.
- Σε συνθήκη αποτυχίας, γίνεται απόδοση σε εξωγενείς παράγοντες που δεν «πλήττουν» το εγώ.
- Λειτουργούμε μεροληπτικά υπέρ του εαυτού μας στις θετικές περιστάσεις και επιτυχίες
- Λειτουργούμε αμυντικά, σε δύσκολες συνθήκες, για να ενισχύσουμε το εγώ μας.

ΑΙΤΙΑΚΕΣ ΑΠΟΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ ΑΣΘΕΝΕΙΑΣ

Σε συνθήκες ασθένειας με επιπτώσεις στην ποιότητα της ζωής μας:

συνήθως δοκιμάζουμε εξωγενείς αιτιακές αποδόσεις για να κατανοήσουμε τις αιτίες της & να ασκήσουμε έλεγχο στην ασθένεια.

π.χ. σε σχετικές έρευνες, φαίνεται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των γυναικών που προσβλήθηκαν από καρκίνο του στήθους ανέπτυξαν μία «θεωρία» για την ασθένειά τους για *εξωτερικές* αιτίες κυρίως (*εξωγενείς αιτιακές αποδόσεις*) που αφορούν στο στρες, την κληρονομικότητα, τη διατροφή ή προηγούμενη χειρουργική επέμβαση.

Σε σοβαρές χρόνιες ασθένειες

Συνήθεις μορφές αιτιακών αποδόσεων είναι η αυτομομφή & η ενοχοποίηση του εαυτού (ενδογενείς), μια αντιμετώπιση απαισιόδοξη που σχετίζεται με στοιχεία του χαρακτήρα & της προσωπικότητάς μας, τα οποία μεταβάλλονται δύσκολα (π.χ. σε ασθενείς με AIDS).

- Αντίθετα, όταν εστιάζουμε σε ενδογενείς ΑΛΛΑ επίκτητες συμπεριφορές μας, οι οποίες μπορεί ν' αλλάξουν και όχι στην προσωπικότητα που δεν μεταβάλλεται, πρόκειται για μία πιο αισιόδοξη προσέγγιση, μια αίσθηση ελέγχου στην κατάσταση και μια αποδοτικότερη διαδικασία προσαρμογής.
- Όταν οι ασθενείς αποδίδουν το πρόβλημα σε εξωτερικούς παράγοντες (εξωγενείς αποδόσεις), τόσο περισσότερο δυσκολεύονται ν' αντιμετωπίσουν την «απώλεια» της υγείας τους και να προσαρμοστούν στις συνθήκες της ασθένειας.

ΣΤΙΣ ΟΙΚΕΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Τα μέλη έχουν πρόσβαση σε πολλές «κρυφές» και ιστορικές πληροφορίες και **ενισχύονται οι ενδογενείς ερμηνείες**, εξ αιτίας συναισθηματικών παραγόντων -θετικών και αρνητικών- και ισχυρών ψυχολογικών κίνητρων.

ΣΤΙΣ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΕΣ & ΘΕΤΙΚΕΣ ΟΙΚΕΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

- **για τις θετικές συμπεριφορές** υπερισχύουν οι θετικές ενδογενείς αποδόσεις, με εξιδανικεύσεις των γεγονότων (π.χ. «είναι καλός άνθρωπος και κάνει ό,τι καλύτερο μπορεί στη δουλειά του») **Αυτοενισχυτικές αιτιακές αποδόσεις**
- **για τις αρνητικές συμπεριφορές** υπερισχύουν οι εξωγενείς αποδόσεις και τα γεγονότα υποβαθμίζονται («είχε πολλά εμπόδια στην προσπάθειά της να πετύχει στις εξετάσεις, αν και έχει πολλές ικανότητες») **Αυτοπροστατευτικές αιτιακές αποδόσεις**.

Στις μη ικανοποιητικές, αρνητικές οικείες σχέσεις

εστιάζουμε στις αρνητικές συμπεριφορές και στις αρνητικές ενδογενείς αποδόσεις (π.χ. «συμπεριφέρθηκε άσχημα γιατί είναι εγωιστής»).

Στις μακροχρόνιες οικείες σχέσεις

- Βλέπουμε μια μακροχρόνια σχέση σαν μια ιστορία, μια αφήγηση με αίτια, δικαιολογίες, εξηγήσεις, εξέλιξη γεγονότων στο χρόνο.
- Οι μεμονωμένες αιτιακές ενδο- ή εξω-γενείς αποδόσεις αποτελούν μέρος μιας πολύπλοκης ευρύτερης αφήγησης με πλοκή και χαρακτήρες.

Αιτιακή Απόδοση και Τρόπος Σκέψης

Το αν θα κάνουμε εσωτερικές ή εξωτερικές αιτιακές αποδόσεις μπορεί μερικές φορές να εξαρτάται από την ψυχολογική κατάσταση στην οποία βρισκόμαστε.

Ο Neumann (2000) πραγματοποίησε πείραμα στο οποίο έλεγξε αν η ενοχή (που προϋποθέτει ότι η αιτία ενός αρνητικού συμβάντος εντοπίζεται με μια εσωτερική αιτιακή απόδοση) θα μπορούσε να προκληθεί πειραματικά σε αντίθεση με τον θυμό (που προϋποθέτει μια εξωτερική αιτιακή απόδοση).

Μέθοδος

Χρησιμοποιώντας την τεχνική διαδικασία της προέγερσης, προς τον εαυτό ή προς άλλους, οι συμμετέχοντες έπρεπε να αποδώσουν **κάποιες ενέργειες**:

- είτε στον εαυτό τους (εσωτερική αιτιακή απόδοση)
- είτε σε ένα άλλο άτομο (εξωτερική αιτιακή απόδοση).

Ενημερώθηκαν ότι οι ερευνητές ενδιαφέρονταν για τη σχέση ανάμεσα στην μνήμη και στην οπτική αντίληψη. Τους ζήτησαν να αντιστοιχίσουν 20 σύμβολα με καθημερινές δραστηριότητες με 20 φράσεις που περιέγραφαν αυτές τις δραστηριότητες (π.χ. «περιμένω το λεωφορείο»).

Στη συνέχεια έπρεπε να διατυπώσουν προτάσεις **με αναφορά είτε στον εαυτό τους είτε σε άλλο άτομο** (ανάλογα με τη συνθήκη στην οποία είχαν τοποθετηθεί, π.χ. *εγώ* περιμένω το λεωφορείο, *αυτός* περιμένει το λεωφορείο).

Έπειτα, οι συμμετέχοντες έλαβαν την οδηγία να πάνε σε ένα δεύτερο εργαστήριο πιο κάτω, στον ίδιο διάδρομο. Μόλις έμπαιναν στο εργαστήριο, ένας συνεργός του ερευνητή, ο οποίος υποτίθεται ότι εκτελούσε ένα πείραμα οπτικής αντίληψης, φώναζε:

«Περάστε έξω! Δεν διαβάσατε την πινακίδα στην πόρτα; Χαλάτε το πείραμά μας. Περιμένετε έξω».

Οι λεκτικές αντιδράσεις των συμμετεχόντων καταγράφηκαν και κωδικοποιήθηκαν στη συνέχεια από 2 παρατηρητές που δεν γνώριζαν τις πειραματικές υποθέσεις, χωρίς να γίνει αντιληπτό, ανάλογα με:

- Αν εξέφραζαν **ενοχή** (π.χ. «Συγγνώμη»)
- Αν εξέφραζαν **θυμό** («Δεν ευθύνομαι εγώ!»).

Ευρήματα

Όπως αναμενόταν, οι συμμετέχοντες που είχαν προεγερθεί με τη σκέψη επικεντρωμένη στον εαυτό τους ήταν πιο πιθανό να αντιδράσουν με ενοχή παρά με θυμό – μια εσωτερική αιτιακή απόδοση.

Αντίθετα, οι συμμετέχοντες που είχαν προεγερθεί με σημείο αναφοράς τον άλλον είχαν περισσότερες πιθανότητες να αντιδράσουν με θυμό – μια εξωτερική αιτιακή απόδοση.

Ερμηνεία των Ευρημάτων

1. Τα ευρήματα υποστηρίζουν την ιδέα ότι ο θυμός προέρχεται από εξωτερικές αιτιακές αποδόσεις για τα αρνητικά συμβάντα και η ενοχή από εσωτερικές αποδόσεις για τα αρνητικά συμβάντα.

2. Δείχνουν επίσης ότι το αν αισθανόμαστε ένοχοι ή θυμωμένοι μετά από κάποιο κακό συμβάν, εξαρτάται από παράγοντες εντελώς άσχετους με το υπό εξέταση ζήτημα (προέγερση).

Π.χ. αν μια μέρα τύχει να είστε απορροφημένοι στον εαυτό σας και πέσετε τυχαία πάνω σε κάποιον και τον κάνετε να σκοντάψει, είναι πιο πιθανόν να αισθανθείτε ένοχοι, επειδή η εστίαση στον εαυτό σας που προηγήθηκε θα τείνει να διαμορφώσει μια εσωγενή αιτιακή απόδοση αυτού του αρνητικού συμβάντος.

ΟΙ ΠΡΩΤΕΣ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΜΕΤΡΑΝΕ!

- ❑ Πόσο «οι πρώτες εντυπώσεις μετράνε»;
- ❑ Όταν συναντάμε κάποιον για πρώτη φορά, συνήθως προσπαθούμε να παρουσιάσουμε τον εαυτό μας με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, γιατί θεωρούμε ότι αυτή η πρώτη εντύπωση δεν πρόκειται να ξεχαστεί.
- ❑ Πόσο ακριβείς είμαστε όταν σχηματίζουμε αυτές τις πρώτες εντυπώσεις;

Έρευνα της Nalini Ambady και των συνεργατών της δείχνει ότι είμαστε εξαιρετικά ακριβείς στο να σχηματίζουμε εντυπώσεις για τους άλλους, ακόμη και όταν τους παρατηρούμε για ένα σύντομο μόνο χρονικό διάστημα.

Πρόκειται για το **Φαινόμενο των «Κρίσεων Μικροτεμαχισμού κατά τη Δημιουργία Εντυπώσεων» (thin-slice judgements).**

Οι **Ambady και Rosenthal (1993)** ζήτησαν από προπτυχιακούς φοιτητές, αφού παρακολουθήσουν βίντεο 30" στα οποία παρουσιάζονταν άγνωστοι καθηγητές πανεπιστημίων που δίδασκαν, να αξιολογήσουν τον διδάσκοντα, με βάση τη μη-λεκτική συμπεριφορά του.

Οι αξιολογήσεις που έκαναν συσχετιζόνταν σε πολύ υψηλό βαθμό με τις αξιολογήσεις που έγιναν στην αξιολόγηση των φοιτητών για ένα ολόκληρο εξάμηνο (ήταν ακριβείς).

Σε άλλη μελέτη, οι συμμετέχοντες που παρακολούθησαν βίντεο διάρκειας 30" στα οποία εμφανίζονταν άτομα που είχαν χωρίσει πρόσφατα από τον/ τη σύντροφό τους.

Φάνηκε ότι ήταν ακριβείς στο να προβλέψουν πόσο καλά είχαν προσαρμοστεί τα άτομα αυτά στα νέα δεδομένα της ζωής τους 3 μήνες αργότερα επισημαίνοντας στοιχεία της μη-λεκτικής συμπεριφοράς τους (Mason, Sbarra, & Mehl, 2010).

Περιορισμός

- Οι Ambady και Gray (2002) διαπίστωσαν ότι τα άτομα ήταν **σημαντικά λιγότερο ακριβή** στο να διαμορφώσουν κρίσεις όταν βασίζονταν σε **βίντεο 10"** με διδάσκοντες που έδιναν **διαλέξεις όταν τα ίδια αισθάνονταν λυπημένα**.
- Τα λυπημένα άτομα τείνουν να προχωρούν σε πιο συστηματική και σε βάθος επεξεργασία, πράγμα που μπορεί να επηρεάσει τις αυτόματες κρίσεις τους για τη μη- λεκτική συμπεριφορά.
- *Μπορούμε* επομένως να εμπιστευτούμε τις πρώτες εντυπώσεις που σχηματίζουμε.
- Ωστόσο ίσως θα έπρεπε να είμαστε πιο επιφυλακτικοί όταν αισθανόμαστε λυπημένοι.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΑΝΑΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ

- Η Θεωρία των Αιτιακών Αποδόσεων βασίζεται σε ποσοτικές έρευνες.
- Μια περισσότερο ποιοτική ανάλυση των κοινωνικών ερμηνειών που κάνουμε για τους άλλους και την κοινωνική πραγματικότητα, χωρίς τη χρήση των αιτιακών αποδόσεων είναι η Θεωρία των *Κοινωνικών Αναπαραστάσεων του Moscovici (1961)*.
- Αναφέρονται σε κοινές πεποιθήσεις και παραδοχές που μοιράζονται μεγάλες ομάδες ανθρώπων και περιλαμβάνουν τη γνώση αναφορικά με τις αιτιακές σχέσεις η οποία διαμορφώνεται και μεταδίδεται εντός ενός πολιτισμού.
- Η κατανόηση της αιτιότητας μετασχηματίζεται και μεταδίδεται μέσω άτυπων συζητήσεων για να σχηματίσει έναν κοινό τόπο, μια πεποίθηση στην οποία συναινεί μια ομάδα ατόμων (μια «κοινωνική αναπαράσταση»).

Οι κοινωνικές αναπαραστάσεις είναι:

- «κοινόχρηστες» πεποιθήσεις για ευρύ φάσμα θεμάτων από την υγεία έως την πολιτική
- μπορούν να αντληθούν από επίσημες θεωρίες που στη συνέχεια, μετατρέπονται σε λαϊκή συνείδηση μέσω συζητήσεων μεταξύ ατόμων ή μέσω των ειδήσεων, των μέσων ενημέρωσης και ψυχαγωγίας ή της λογοτεχνίας, π.χ. Η θεωρία της Ψυχανάλυσης του Freud σε κοινή χρήση χωρίς τη γνώση της θεωρίας του.
- λόγω της ρευστής και δυναμικής φύσης τους τείνουν να μελετώνται με ποιοτικές μεθόδους έρευνας, μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και η ανάλυση συνεντεύξεων και αρχειακού υλικού.

Ρίχνουν φως στο:

- ✓ πώς διαφορετικές μεθοδολογίες μπορούν να μας βοηθήσουν να έχουμε μια πιο σφαιρική κατανόηση των κοινωνικών ερμηνειών
- ✓ πώς μοιραζόμαστε πεποιθήσεις για την αιτιότητα σε ένα ευρύτερο κοινωνικό επίπεδο που μας βοηθούν να κατανοήσουμε τον κοινωνικό κόσμο.

Μας θυμίζουν τον Heider (1958) ότι είμαστε όλοι απλοϊκοί επιστήμονες που προσπαθούμε να δώσουμε νόημα στον κόσμο που μας περιβάλλει:

- είτε κατά Heider μέσω της ατομοκεντρικής και λεπτομερούς ανάλυσης (αιτιακών αποδόσεων)
- είτε μέσω των γνωστικών συντομεύσεων που ακολουθούμε (μεροληψιών)
- είτε μέσω των συλλογικών κοινωνικών αναπαραστάσεων που αποκτούμε με καθημερινές συζητήσεις και τη μετάδοση πεποιθήσεων περί αιτιότητας.

Κύρια χαρακτηριστικά τους

- είναι οικείες γνωστικά
- ασκούν άμεση επιρροή στη συμπεριφορά
- είναι δυναμικές
- ευμετάβλητες
- παύουν να έχουν αφηρημένο χαρακτήρα μόλις συνδεθούν με συγκεκριμένες καταστάσεις.

ΣΤΕΡΕΟΤΥΠΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ (Σ.Α.)

Στάσεις του ατόμου για πρόσωπα, ομάδες και καταστάσεις που υπεραπλουστεύουν και γενικεύουν τα αντιλαμβανόμενα χαρακτηριστικά ως αληθινά, γενικευμένα και αμετάβλητα.

Για τη διαμόρφωση Σ.Α. Απαιτούνται οι γνωστικές λειτουργίες:

- της κατηγοριοποίησης
- της γενίκευσης χαρακτηριστικών σα να μην υπάρχουν διαφορές στα υπό κατηγοριοποίηση άτομα (π.χ. Ένα άτομο με βάση κάποια από τα προσλαμβανόμενα χαρακτηριστικά του, τα μέλη μιας ομάδας)
- της υπεραπλούστευσης των συγκεκριμένων χαρακτηριστικών σα να εκφράζουν τη μία και μόνη «αληθινή πραγματικότητα (ενώ μόνο μικρή σχέση ή καθόλου σχέση έχουν με αυτήν).

Προκαταλήψεις (prejudices)

Πρόκειται για στερεοτυπικές αντιλήψεις του ατόμου (stereotypes), δηλαδή γενικευμένες και απλοποιημένες στάσεις για πρόσωπα και καταστάσεις που φορτίζονται σταθερά, και μόνο ή κυρίως, με αρνητικά συναισθήματα.

- Όσες προκαταλήψεις μαθαίνονται σε πρώτα χρόνια της ανάπτυξης έχουν μεγαλύτερη διάρκεια/
- Αλλάζουν ιδιαίτερα δύσκολα ρητές και άρρητες προκαταλήψεις.
- Οι άρρητες προκαταλήψεις φαίνεται να μοιάζουν με τις παλιές κακές μας συνήθειες (Wilson, et al., 2000).

Συνδέονται στενά με την εσω-ομάδα και εξω-ομάδα

Ενδοομαδική μεροληψία

Βλέπουμε την εσω-ομάδα μας με πιο θετικούς όρους σε σύγκριση με την εξω-ομάδα, κάτι που ονομάζουμε **ενδοομαδική μεροληψία** (ή *ενδοομαδική εύνοια* ή *διομαδική μεροληψία*).

Είναι ένας γενικός όρος που περιλαμβάνει διαφορετικές μεροληπτικές εκδηλώσεις υπέρ της κοινωνικής κατηγορίας ενός ατόμου που ανήκει ως μέλος και εναντίον μιας εξω-ομάδας.

ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΤΗΣ ΕΞΑΠΛΩΣΗΣ ΤΩΝ ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΩΝ ΣΤΙΣ ΔΙΑΠΡΟΣΩΠΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

- Βιαιότητες ψυχολογικού και σωματικού χαρακτήρα
- Βίωση διακρίσεων, ανισοτήτων
- Βίωση υλικής μειονεξίας σε πολλούς τομείς της καθημερινότητας (υψηλοί δείκτες ανεργίας και για τα δύο φύλα).
- Βιώνεται εχθρότητα σε ιδεολογικό και σε πολιτισμικό επίπεδο εις βάρος μελών των μειοψηφικών ομάδων.
- Εμφανίζονται φαινόμενα «ηθικής υστερίας» που κατακλύζουν συχνά την κοινή γνώμη.
- Στιγματισμός /στιγματοποίηση ατόμων.

ΑΙΤΙΑΚΕΣ ΑΠΟΔΟΣΕΙΣ & ΠΡΟΚΑΤΑΛΗΨΕΙΣ

Συχνά οι αιτιακές μας αποδόσεις καθορίζονται από προκαταλήψεις προς ομάδες μειοψηφικές ή προς ομάδες διαφορετικές ή αποκλίνουσες.

Σε έρευνα χρησιμοποιήθηκαν ιστορίες (cases):

- ασθενών με: α) AIDS, β) ηπατίτιδα, γ) άλλες ασθένειες
- κατανεμημένων σε δύο ομάδες, ετεροφυλόφιλων και ομοφυλόφιλων για κάθε ομάδα ασθενών.

- Στα ευρήματα φάνηκε ότι οι συμμετέχοντες δήλωσαν τις προθέσεις της συμπεριφοράς τους προς τις 3 ομάδες ασθενών επηρεασμένοι από προκαταλήψεις ως προς τη σεξουαλική τους ταυτότητα.
- Απέδωσαν (attributed) στα ομοφυλόφιλα άτομα το μέγιστο βαθμό προσωπικής ευθύνης για την ασθένειά τους, σε σύγκριση με τα ετεροφυλόφιλα άτομα.
- Δήλωσαν την ανάγκη να έχουν απόσταση από ασθενείς με AIDS, δηλαδή ότι δεν θα ήθελαν να βρεθούν στο ίδιο δωμάτιο στο νοσοκομείο με ασθενή του AIDS

(Lafreniere, & Cramer, 2005) .

Στιγματισμός/Στιγματοποίηση (stigmatization)

Η κατάσταση στην οποία η κοινωνική κατηγορία του ατόμου το τοποθετεί σε κοινωνικό status χαμηλότερο, σε σύγκριση με την κυρίαρχη ομάδα και του αποδίδει αρνητικά στερεοτυπικά χαρακτηριστικά.

Η κοινή γνώμη διχάζεται σε 2 τουλάχιστον μέρη:

- ❑ Κάποιοι πολίτες βρίσκουν αποκρουστικό το φαινόμενο των διακρίσεων και της υποτίμησης ατόμων, τονίζοντας τη σημασία των ίσων ευκαιριών και της διαφύλαξης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.
- ❑ Άλλοι πολίτες διατηρούν «παραδοσιακά» μια εχθρότητα προς άτομα που ανήκουν σε διαφορετικές ομάδες και προχωρούν σε ποικίλες διακρίσεις π.χ. στην εργασία, στη στέγαση, στην εκπαίδευση.

(Skellington, 1995).

Φαινόμενο του ρατσισμού

Το φαινόμενο της επέκτασης προκαταλήψεων στις διομαδικές σχέσεις σε ένα κοινωνικό πλαίσιο, έτσι ώστε άτομα και ομάδες να υπάγονται στην κατηγορία «οι άλλοι», «αυτοί», «οι διαφορετικοί» και να υφίστανται διακρίσεις, δυσφήμιση και υποτίμηση, ακόμα και αμφισβήτηση και/ή παραβίαση της σωματικής και ψυχικής τους ακεραιότητας διαμέσου μορφών επιβολής/βίας.

ΑΙΤΙΑ ΡΑΤΣΙΣΜΟΥ

Στη δεκαετία του '80, στην Κοινωνιολογία επισημάνθηκαν τα αίτια ως εξής:

- η διάκριση του ΕΜΕΙΣ-ΑΥΤΟΙ & ΕΜΕΙΣ-ΟΙ ΑΛΛΟΙ.
- η νοηματοδότηση του Άλλου ως διαφορετικού και ανόμοιου από αυτό που είμαι «εγώ και οι δικοί μου άνθρωποι» (Miles, 1989)
- οι κοινωνικές αναπαραστάσεις για τον Άλλο που περιέχουν αποκλειστικά αρνητικά στοιχεία και μπορούν να οδηγήσουν εύκολα σε εικόνες βίας, διάκρισης, δυσφήμισης και υποτίμησης
- ιδιαίτερα και συγκεκριμένα στοιχεία στο συγκεκριμένο κοινωνικο-οικονομικό και πολιτισμικό πλαίσιο, σε συνδυασμό με συγκεκριμένες συνθήκες πολιτικο-οικονομικές (Rattansi, 1995).

Δύο είδη ρατσισμού

Παλιομοδίτικος ρατσισμός και Ρατσισμός Αποστροφής.

Ο Ρατσισμός Αποστροφής δηλώνει ότι ένα άτομο βιώνει σύγκρουση επειδή διαθέτει *εξίσου* στάσεις ισότητας όσο και αρνητικά συναισθήματα απέναντι σε μέλη διαφορετικών ομάδων, με αποτέλεσμα την εμπειρία αρνητικών συναισθημάτων, όπως ανησυχίας, φόβου και δυσφορίας.

Οι Gaertner και Dovidio (1986) υποστηρίζουν ότι ο σύγχρονος ρατσισμός περιγράφεται μέσω αυτής της σύγκρουσης ανάμεσα στις σύγχρονες αξίες περί ισότητας (ίση μεταχείριση όλων των ανθρώπων και συμπόνια για τα θύματα φυλετικών προκαταλήψεων) και στις πιο ρητές μορφές προκατάληψης που διακονίζονται από εικόνες που παρουσιάζουν τις μειονοτικές ομάδες συνδυασμένες με αρνητικά στερεότυπα.

Ο Παλιομοδίτικος Ρατσισμός είναι η έκφραση αρνητικών και άδικων στερεότυπων σε βάρος άλλων με μοναδικό κριτήριο την υπαγωγή τους σε μια συγκεκριμένη κατηγορία, π.χ. οι Αφροαμερικανοί έχουν θεωρηθεί επιθετικοί (Devine, 1989) και χαμηλής νοημοσύνης (Steele & Aronson, 1995).

Οι περισσότερες από τις έρευνες για τον ρατσισμό και τις διακρίσεις ζητούν από τους συμμετέχοντες να αναφέρουν απευθείας τις εξω-ομαδικές στάσεις τους.

Ωστόσο, οι άνθρωποι μπορεί να μην είναι πάντα απόλυτα ειλικρινείς όταν καλούνται να αναφέρουν τέτοιου είδους στάσεις, διότι φοβούνται ότι έτσι θα παραβιάσουν τους άγραφους κανόνες/νόρμες περί ισότητας που είναι κυρίαρχοι στη σύγχρονη κοινωνία.

Οι Gaertner και Bickman (1971)

Χρησιμοποίησαν ένα ευαίσθητο εργαλείο μέτρησης για να αξιολογήσουν τις διακρίσεις, μελετώντας πόσο είναι πιθανότερο να προσφέρουμε βοήθεια σε μέλη της εσω-ομάδας παρά της εξω-ομάδας.

Μέθοδος

- Στο Μπρούκλιν της Νέας Υόρκης, 1.109 κάτοικοι (50% μαύροι και 50% λευκοί) δέχτηκαν τηλεφωνική κλήση **είτε από έναν μαύρο είτε από έναν λευκό πειραματικό συνεργάτη** (το χρώμα του φαινόταν από την προφορά που ήταν τυπικά συνδεδεμένη με την εθνοτική ομάδα του).

Σενάριο της τηλεφωνικής επικοινωνίας:

Συνεργάτης: Γεια σας...το συνεργείο του Ralph εκεί; Με λένε είναι George Williams ... Κοιτάξτε, έχω ξεμείνει εδώ στον αυτοκινητόδρομο... και αναρωτιέμαι αν θα μπορούσατε να πεταχτείτε μέχρι εδώ και να ρίξετε μια ματιά στο αυτοκίνητό μου;

Προσδοκώμενη απάντηση: Δεν πήρατε στο συνεργείο του Ραλφ... κάνετε λάθος.

Συνεργάτης: Δεν είναι το συνεργείο του Ραλφ; Κοιτάξτε, λυπάμαι που σας ενόχλησα, αλλά ακούστε... Έχω ξεμείνει εδώ στον αυτοκινητόδρομο... και μόλις χρησιμοποίησα το τελευταίο κέρμα που είχα πάνω μου! Έχω χαρτονομίσματα στην τσέπη μου, αλλά δεν μου έχουν μείνει καθόλου ψιλά για να κάνω άλλο τηλεφώνημα... Τώρα ξέμεινα για τα καλά εδώ πέρα.

Ακούστε... πιστεύετε πως θα μπορούσατε να μου κάνετε τη χάρη να πάρετε ένα τηλέφωνο στο συνεργείο και να τους ενημερώσετε για το πού βρίσκομαι; Θα σας δώσω εγώ τον αριθμό... Με ξέρουν στο συνεργείο.

Αν ο συμμετέχων συμφωνούσε να βοηθήσει, ο πειραματικός συνεργάτης του έδινε τον αριθμό τηλεφώνου του συνεργείου.

Στις κλήσεις στην πραγματικότητα απαντούσε ένας βοηθός του πειραματικού ερευνητή που υποδύοταν τον υπάλληλο συνεργείου που ήταν υπεύθυνος για την καταγραφή των εισερχόμενων κλήσεων.

Ευρήματα

- ❑ Οι λευκοί συμμετέχοντες έδειξαν ενδοομαδική μεροληψία και έδειχναν πρόθυμοι να βοηθήσουν έναν λευκό, παρά έναν μαύρο που τους τηλεφωνούσε.
- ❑ Οι μαύροι συμμετέχοντες είχαν περισσότερες πιθανότητες να βοηθήσουν έναν λευκό παρά έναν μαύρο που τους τηλεφωνούσε, αν και η διαφορά αυτή δεν ήταν στατιστικά σημαντική.

Ερμηνεία

- Αισθανόμαστε ότι οφείλουμε να βοηθάμε τους άλλους ακόμα κι αν δεν πρόκειται να αντλήσουμε κανένα προσωπικό όφελος. Ωστόσο, οι λευκοί συμμετέχοντες παραβίασαν περισσότερο αυτόν τον άγραφο κανόνα/νόρμα όταν το άτομο που χρειαζόταν βοήθεια ανήκε στην εξω-ομάδα (μαύρος) και έδειξαν ενδοομαδική εύνοια.
- Η εξέλιξη μιας κοινωνίας προς την ισότητα περνάει μέσα από τα διαφορετικά αυτά είδη ρατσισμού, δηλ. τον Παλιομοδίτιμο Ρατσισμό έως τον Ρατσισμό Αποστροφής, όπου συνυπάρχουν στάσεις πίστης στην ισότητα και στάσεις υποκινούμενες από προκατάληψη, έως την πλήρη ισότητα (Kleinpenning & Hagendoorn, 1993).

- Πολλοί σχολιαστές πιστεύουν ότι οι δυτικές κοινωνίες βρίσκονται στο στάδιο 2, δηλ στον Ρατσισμό Αποστροφής.
- Οι δυτικές κοινωνίες αναγνωρίζουν τη σημασία των αξιών της ισότητας, αλλά εξακολουθούν να υπάρχουν βαθιά ριζωμένες μεροληψίες εμφανείς σε όλα τα στρώματα της κοινωνικής ζωής, από τις βίαιες ρατσιστικές δολοφονίες έως λιγότερο προφανείς και καταστροφικές μορφές προκατάληψης, όπως ο θεσμικός ρατσισμός.

Ο παράγοντας του φύλου - Σεξισμός

Ένα άλλο είδος προκατάληψης που έχει αποδειχθεί δύσκολο να εξαλειφθεί: ο Σεξισμός.

Πρόκειται για προκαταλήψεις και διακρίσεις εις βάρος ατόμων με κριτήριο το φύλο τους, συνήθως εις βάρος των γυναικών (σε μέσα κοινωνικής δικτύωσης, στις επαγγελματικές αμοιβές, σε θεσμικές διαδικασίες, σε σεξουαλικά ζητήματα), μετατρέποντας τις γυναίκες σε «σεξουαλικά αντικείμενα».

- Μετά τις βουλευτικές εκλογές του 2017, στο Ηνωμένο Βασίλειο, υπήρξε αριθμός ρεκόρ γυναικών που ήταν μέλη της Βουλής (208, αντί των 191 που ήταν το 2015), οι οποίες αντιπροσωπεύουν το 32% του βουλευτικού σώματος).
- Η χώρα επίσης είχε πρόσφατα τη 2η γυναίκα πρωθυπουργό, την Theresa May, και τις πρώτες γυναίκες υπουργούς στη Βόρεια Ιρλανδία (Arlene Foster) και στη Σκωτία (Nicola Sturgeon).
- **Ωστόσο, ο σεξισμός παραμένει εξαιρετικά διαδεδομένος,** και γίνεται κατάφωρος στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, π.χ. το 2013, η βουλευτής των Εργατικών Stella Creasy και η δημοσιογράφος Caroline Criado-Perez δέχθηκαν εκτεταμένη σεξιστική κακοποίηση και απειλές για βιασμό μέσω του Twitter, εξαιτίας της εκστρατείας που είχαν ξεκινήσει για να διασφαλίσουν ότι στα νέα χαρτονομίσματα της στερλίνας θα εμφανίζονταν και γυναίκες.

- Στις ΗΠΑ, η Hilary Clinton, υποψήφια Προεδρικών εκλογών στις ΗΠΑ το 2016, κατηγορήθηκε για την τσιριχτή φωνή της και τη μεγάλη ηλικία της (McDonald, 2016).
- Σε προεκλογική συγκέντρωση του Donald Trump, κονκάρδες έδειχναν φωτογραφία της Clinton και το μήνυμα «Η ζωή είναι σκύλα, μην ψηφίσεις μία κι εσύ»

Είδη σεξισμού

- **ΕΧΘΡΙΚΟΣ ΣΕΞΙΣΜΟΣ:** στάσεις που θεωρούν τις γυναίκες κατώτερες, αδύναμες, ανορθολογικές. Ο εχθρικός σεξισμός και οι παραδοσιακές απόψεις για τις γυναίκες βρέθηκε ότι υπήρξε ισχυρός προγνωστικός παράγοντας της ψήφου υπέρ του Trump, στις εκλογές του 2016, ανεξάρτητα από πολιτικό κόμμα και φύλο (Bock, et al.,2017).
- **ΚΑΛΟΠΡΟΑΙΡΕΤΟΣ ΣΕΞΙΣΜΟΣ:** στάσεις που εξιδανικεύουν τις γυναίκες σε παραδοσιακούς γυναικείους ρόλους, της νοικοκυράς και της μητέρας. Μολονότι πρόκειται για θετικά στερεότυπα, περιορίζουν τις γυναίκες σε συγκεκριμένους ρόλους, δικαιολογώντας την κοινωνική κυριαρχία των ανδρών (Sidanius, Pratto, & Brief, 1995).
- **ΑΜΦΙΘΥΜΟΣ ΣΕΞΙΣΜΟΣ:** συνδυασμός των δύο προηγούμενων.

Σε άνδρες που μετρήθηκαν με υψηλό Αμφίθυμο Σεξισμό:

- Όταν τους ζητήθηκε να σκεφτούν κάποια γυναίκα που υπερβαίνει τους παραδοσιακούς ρόλους, είπαν ότι ένιωθαν φόβο και φθόνο. Εύρημα **θετικής συσχέτισης με τον Εχθρικό Σεξισμό.**
- Όταν κλήθηκαν να σκεφτούν μια γυναίκα σε έναν παραδοσιακό ρόλο, είχαν θετικά συναισθήματα όπως ζεστασιά, εμπιστοσύνη. Εύρημα **συσχέτισης με τον Καλοπροαίρετο Σεξισμό.**

(Glick, Diebold, Bailey-Werner και Zhu 1997. Peck, 2017).

Ερμηνεία

- Τα ευρήματα δείχνουν ότι οι άνδρες με Αμφίθυμο Σεξισμό είναι δυνατόν να έχουν ταυτόχρονα θετικές και αρνητικές στάσεις για διαφορετικές υποκατηγορίες γυναικών.
- Πρόκειται για ένα στοιχείο που κάνει το Σεξισμό δύσκολο στο να καταπολεμηθεί. Είναι πιο δύσκολο να καταπολεμηθεί το επιχείρημα κάποιου ότι διατηρεί αρνητικό στερεότυπο για τις γυναίκες επειδή αντιτίνει το επιχείρημα ότι διατηρεί και μια θετική άποψη για τις γυναίκες (έστω και εντός μεροληπτικών διαστάσεων).

Το στίγμα του σωματικού βάρους

Οι ΗΠΑ και Μ. Βρετανία έχουν τα $2/3$ του πληθυσμού τους με μεγαλύτερο βάρος του φυσιολογικού.

Ταυτόχρονα υπάρχει θαυμασμός για την κομψότητα διασημοτήτων (π.χ. πώς έχασαν βάρος, διαφημίσεις για θαυματουργές δίαιτες).

Επομένως:

- ❑ Εξαπλώνονται αρνητικά στερεότυπα για υπέρβαρα άτομα π.χ. ότι είναι κοινωνικά αδέξια, τεμπέλικα, άσχημα κ.ά.
- ❑ Σχετίζονται με χαμηλότερες αμοιβές, με το να μην προάγονται εύκολα, να υφίστανται εκφοβισμό, να είναι ευάλωτα στην κατάθλιψη.

(Puhl & Latner, 2007).

Οδηγίες του Yale Rudd Center for Food Policy and Obesity (2013) σε θέματα υψηλού σωματικού βάρους:

- Επιμόρφωση φοιτητών για τα πολλαπλά αίτια παχυσαρκίας
- Προβολή επιτυχημένων προτύπων που έχουν μεγαλύτερο βάρος
- Καλλιέργεια της ενσυναίσθησης μαθητών προς μαθητές με μεγαλύτερο βάρος.
- Επίγνωση του πώς τα ΜΜΕ δαιωνίζουν τις μεροληψίες εις βάρος των ατόμων με μεγαλύτερο βάρος
- Ενθάρρυνση φοιτητών με μεγαλύτερο βάρος να μετέχουν σε αθλητικές δραστηριότητες και εξωσχολικές δράσεις.

Άρρητες στάσεις και άρρητοι συνειρμοί

Όσο πιο ξεκάθαρα διαμορφωμένες είναι οι στάσεις, ρητές ή άρρητες, τόσο περισσότερο κινητοποιούν σχετικούς συνειρμούς, επειδή περιέχουν συνειρμικά νοητικά δίκτυα και κινητοποιούν στερεότυπα και προκαταλήψεις.

- **Δοκιμασία Implicit Association Test - IAT: Μέτρηση του χρόνου αντίδρασης προς στάσεις, και ιδιαίτερα προς μη-δημοφιλείς στάσεις που μάλλον τα άτομα θα απέκρυπταν.**

Π.χ. όταν ακουστεί το επίθετο «δυσάρεστος» και δεν συμπαθεί κανείς τους κτηματομεσίτες, θα αντιδράσει αμέσως (πατώντας ένα κόκκινο κουμπί), αλλά δεν θα αντιδράσει αμέσως εάν ακούσει το επίθετο άξιος ή καλός.

Έτσι κατηγοριοποιούνται είτε με ενδο-ομαδικά είτε με εξω-ομαδικά χαρακτηριστικά κάποια συγκεκριμένα θετικά και αρνητικά ερεθίσματα ως προς το φύλο, το θρήσκευμα, τη φυλή για μεγάλο φάσμα μεροληψιών.

Η έκθεση σε μια αντιστεροτυπική μορφή: του Barack Obama

Το 2009, οι κάτοικοι των ΗΠΑ εκτέθηκαν στην υποψηφιότητα Obama που ήταν μορφωμένος, εργατικός, εύγλωττος και αντίθετο πρότυπο με τα αρνητικά στερεότυπα προς τους Αφροαμερικανούς.

ΕΡΩΤΗΜΑ: Συνέβαλε στο να αλλάξουν οι προκαταλήψεις των λευκών προς τους Αφροαμερικανούς;

Σε έρευνα (Plant et al., 2009), 229 λευκοί φοιτητές συμπλήρωσαν τη δοκιμασία IAT, στη διάρκεια της προεκλογικής εκστρατείας το 2008.

- Δεν βρήκαν άρρητες μεροληψίες εναντίον των Αφροαμερικανών. Ένα σημαντικό ποσοστό των συμμετεχόντων έδειξε αντίθετα μεροληψία υπέρ των μαύρων. Για πόσο διάστημα θα διαρκούσε αυτή η μεταστροφή;

- Μετά την δετή θητεία Obama, το 2016 εξελέγη ο Trump.
- Υποστήριξε μάλιστα την υποψηφιότητά του με ένα ισχυρό αντιμεταναστευτικό μήνυμα και, μετά την εκλογή του, έσπευσε να εφαρμόσει μια πολιτική που απαγόρευε την είσοδο στις ΗΠΑ σε πολίτες από 6 χώρες (Ιράν, Λιβύη, Σομαλία, Σουδάν, Συρία και Υεμένη), οι περισσότερες από τις οποίες έχουν ως επί το πλείστον μη-λευκούς πληθυσμούς.

Επομένως: Οι άρρητες στάσεις σχετίζονται στενά με τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις.

«Το πρόβλημα με τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις είναι ο ανεπαρκής και μεροληπτικός τους χαρακτήρας».

Είναι:

- Πλάσματα της φαντασίας
- Εικόνες που θολώνουν την αντίληψη του ατόμου».

(Walter Lippman, 1922, *Public Opinion*. New York).

ΕΞΕΤΑΣΤΕΑ ΥΛΗ 2024-2025

I. Διδακτικό εγχειρίδιο

- Κεφ. 1. Μέθοδοι έρευνας και διερεύνησης στην Κοινωνική Ψυχολογία
- Κεφ. 2. Απλοϊκός επιστήμονας, αιτιακές αποδόσεις (*εξαιρείται το Μοντέλο Συνδιακύμανσης του Kelley*).
- Κεφ. 4. Στάσεις και αλλαγή στάσεων
- Κεφ. 6. Ομάδα (*όχι η Ηγεσία στην ομάδα και εξής*)
- Κεφ. 8. Προκαταλήψεις, Ρατσισμός, Σεξισμός (*όχι Υπανθρωποποίηση και εξής του κεφαλαίου*).

II. Διδακτικές παραδόσεις power point

- Σε μορφή pdf βρίσκονται αναρτημένες στην e-class (PSYCH440).

Εξεταστική περίοδος Ιανουαρίου-Φεβρουαρίου 2025

Η εξέταση του μαθήματος πραγματοποιείται γραπτά.
με 70 κλειστές ερωτήσεις του τύπου ΣΩΣΤΟ-ΛΑΘΟΣ

Με διαθέσιμες 2 ώρες, η εξέταση διαρκεί 90΄

- Κάθε σωστή απάντηση βαθμολογείται με 1 (μία) μονάδα και κάθε λανθασμένη απάντηση χάνει 0,30 της μονάδας.

Η γραπτή εργασία προσθέτει στον τελικό γραπτό βαθμό από 1 -2 μονάδες, με βάση τα κριτήρια πληρότητας των οδηγιών, την ποιότητα και το τελικό αποτέλεσμα.

Διατηρείται η βαθμολογία της εργασίας για την επαναληπτική εξέταση του Σεπτεμβρίου 2025.